

Série referátů byla věnována analýze některých motivů v poezii S. Jesenina. Rumun T. Nedeban hovořil o motivu osamělosti, R. Konstantinovič o zvukové struktuře Jeseninova verše, mladá rusistka z Prištiny I. Antanasijevičová o motivu zvonu, V. Minič z Černé Hory o motivu měsíce. Velmi nadějně se uvedli mladí bělehradští rusisté - Kornelija Ičinová svým srovnáním S. Jesenina a L. Gubanova a Boban Džurič svou analýzou básně Šagane, Šagane.

Následovala řada komparativistických příspěvků: litevská rusistka Natalja Mělniková srovnávala dílo Blokovo a Jeseninovo, Sava Penčič přesvědčivě poukázal na blízkost koncepce profesora Vichrova z Leonovova Ruského lesa k Jeseninovu pojetí přírody, dva referáty - Brajkovičův a Rankovičův - srovnávali Jesenina s Majakovským, a pařížský slavista M. Ristanovič našel mnoho shodných rysů mezi Jeseninem a Lorcou, podle autora "dvěma sloupy evropské poezie XX. století".

Receptí Jesenina v Makedonii se zabýval M. Džurčinov ze Skoplje, o české recepti hovořil M. Zahradka, o přijetí imazinismu v srbské kritice B. Kosanovič, o litevských překladech Jesenina N. Mělniková a o srbských překladech V. Kostič a X. Markovičová.

Již sama kvantita příspěvků srbských badatelů, ale i nefalšovaný zájem publika na jeseninovském večeru, vzorová vydání Jesenina k letošnímu výročí a fakt, že v Bělehradě aktivně pracuje Společnost S. Jesenina, vydávající časopis Jesenin, svědčí o hlubokém proniknutí Jeseninova díla do srbské kultury, srovnatelném patrně jen s místem básníka v ruské literatuře.

Miroslav Zahradka

Originální bachtinologický časopis

Dialog - Karnaval - Chronotop 1995, No. 2. Vitěbsk 1995.

Účast na konferenci k 100. výročí narození Michaila Bachtina (1895-1975), kterou pořádala slavistika v slovinské Lublani v říjnu 1995, byla pro mě spojena nejen s přednesem referátu, s nekontroverzní diskusí na různá témata, ale také s řadou osobních setkání, mezi nimiž rozhovory s mladým docentem čerstvě založené univerzity ve Vitěbsku (Bělorusko) N. A. Paňkovem patřily k nejzajímavějším. Paňkov totiž před několika lety (v září 1992) stál u zrodu čtvrtletníku s názvem *Dialog - Karnaval - Chronotop*, který je cele věnován Bachtinovi a širokému kontextu jeho tvorby. V redakční radě časopisu jsou

mimo jiné slavný V. Ivanov, V. Kožinov, D. S. Lichačov, ale také Julia Kristeva (Kristevová) z Paříže. Číslo časopisu, které mi doc. Paňkov poskytl (1995/2), zahajuje dlouhé interview s J. Kristevovou: snad nejpozoruhodnější je to, že se tu slavná badatelka z okruhu Tel Quel, mimo jiné autorka *Le Texte du roman*, zcela otevřeně svěčuje, jak se zrodil Bachtinův mýtus ve Francii a pak v celém světě. Kristevová odešla z rodného Bulharska v roce 1966 a již tehdy sdílela všeobecné nadšení Bachtinem, které propuklo nejen v SSSR, ale i v dalších zemích východního bloku. Řekla o tom Rolandu Barthesovi, ten ji pověřil uspořádáním semináře o Bachtinovi, Bachtinova práce o Rabelaisovi pak Francouzům otevřela oči a začali se na svého klasika dívat jinak. I literární věda má své módy, za nimiž se ovšem skrývá racionální jádro.

Lidé kolem bachtinologického časopisu jsou ještě plni prvotního nadšení: Vitěbsk, město, v němž tvořili Malevič, Chagall, ale také Bachtinova škola, leží v Bělorusku, nyní samostatném, i když nejméně samostatným státě z tzv. (jak říkají Rusové) blízkého zahraničí (republiky bývalého SSSR). Na univerzitě mají Rusové majoritní postavení a využívají je pro dobro země, kde žijí - sám Paňkov je Šibiřan. V době, kdy se již mnoho konstrukcí zhroutilo, vracejí se vitěbsští bachtinologové k pevným sloupům tradice, jako by právě zde hledali oporu pro další postup. Nezdá se totiž, že by spoléhali jen na imitaci toho, co zde již bylo. Dokazují to další studie, z nichž některé jsou přeloženy z angličtiny. V oddíle teorie zaujme v první řadě stat' V. V. Babiče o vztahu A. Bělého a M. Bachtina a vůbec o vlivu symbolismu na tvorbu tohoto teoretika románu. Další studie se například týkají Bachtinovy polemiky s lingvistickou teorií Ferdinanda de Saussura a jejich přímo politických konotací. Nyní, když se již lze vyjadřovat víceméně otevřeně, se zcela zřetelně ukazuje, že i Bachtinova škola byla prosycena politikou, že implicitně vyjadřovala politickou koncepci, že byla státotvorná a v jistém smyslu otevřená spolupráci se sovětskou mocí až po určitou mez, kterou byla druhá polovina 20. let. Téma "Ruská inteligence a sovětská moc" by si zasloužilo samostatnou a důkladnou analýzu. Leccos naznačily již západní práce uveřejněné před perestrojkou, např. ambivalentní vztah Mandelštama, Buľgakova nebo Pasternaka k Stalinovi, řadu věcí vyslovil vratislavský rusista Tadeusz Klimowicz v knize *Obywatele Arkadii* (1994). Tzv. státotvornost ruské inteligence je ve vztahu k sovětskému režimu nepopíratelná a bylo by jistě možné uvádět četná "kdyby", která historikové tak nenávidí. Brilantní je srovnávací analýza A. Dala (Joyce a Bělyj - samo téma není však příliš objektivní - pokud vím, mluví se o tom zhruba od 60. let, snad i dříve).

V oddíle archivní dokumentace zaujme zvláště Paňkovova publikace o V. N. Vološinovovi a jeho studii *Marxismus a filozofie jazyka*: najdeme tu doslova autorův kádrový materiál a pak teze práce a "posudky" - zajímavý dobový doklad a současně svědectví o tom, jak právě v nelehkých dobách vznikaly

v několikerém tlaku hluboké úvahy, k nimž bychom se měli častěji vracet. Vadim Kozinov uvádí Bachtinovu dosud neuveřejněnou přednášku o Majakovském. Skvělé jsou zejména záznamy Bachtinova vyprávění o tomto básníkovi, které byly zachyceny v 70. letech. A pak je tu materiál, který připravil opět neúnavný N. Pařkov: rozhovory s manželkou s dcerou Matveje Isajeviče Kagana, z nichž proudí vzpomínky na ruskou židovskou komunitu, na porevoluční časy a všechna ta nádhera mládí a věčného objevování, úcty k duševní práci navzdory nepřízni doby: Kaganova žena asi nevěděla nic o bojovném feminismu, neboť se vzdala vlastní nadějné kariéry geoložky, starala se o rodinu a s obdivem pozorovala, jak manžel přichází domů, sedí a přemýšlí - a tehdy se ocitá ve zcela jiné dimenzi. Toto vzájemné pochopení, pokora a oddanost, vzájemná úcta, nikoli poddanství, moudrost a smíření tváří v tvář současné agresivitě, hedonismu a zpupnosti nemohou nedojmout.

Druhé číslo roč. 1995 končí jakoby symbolicky úvahou V. Zdolnikova o osudu Bachtinova díla v současnosti: byl Bachtin přece jen jiný, nebo jsme se spíše změnili my? Vítěbský časopis *Dialog - Karnaval - Chronotop*, který má na obálce reprodukci fragmentu obrazu Pietera Brueghela Boj karnevalu a postu a fotografie Vítěbska z počátku 20. století, stojí za přečtení. Je uspořádán s vkusem - literárním i výtvarným. Připomene nám však současně jednu nepříjemnou věc: Rusové hledají (snad i z důvodů finančních) spolupracovnice spíše na Západě než v zemích svých bývalých satelitů, které ideologicky po desetiletí "řídili": i dnes mají tedy zase pravdu. Současně tím se pomalu - přes všechnu snahu - vytrácí ze světového povědomí fenomén střední Evropy, který kdysi tvořil ohnisko, odkud se šířily kulturní vlny do celého tehdejšího světa: stačí si jen přečíst úvahy jednoho z posledních žijících pamětníků Reného Wellka (1903-1995), který svůj život spojil s Vídní, Prahou, Londýnem a USA. Ostatně i fenomenologie, kterou byl Bachtin zasažen, je středoevropským jevem (Husserl), přes střední Evropu proudily myšlenky z Ruska (Jakobson, Bogatyřov), nemluvě pak o Pražském lingvistickém kroužku. Snad by mládí Rusové z Vítěbska přece jen takové úvahy uvítali. Dnes se totiž stále více ukazuje, že příliš kontrastní vidění např. formální školy a školy Bachtinovy, našeho psychologismu a pozitivismu a strukturalismu, oslepuje, neodpovídá skutečnosti, v níž bylo všechno složitější a vzájemně souviselo.

Ivo Pospíšil